

УДК 004.8:751.4

Сергій Володимирович БРИЛЬОВ,
старший викладач кафедри дизайну,
факультет образотворчого мистецтва і дизайну,
Київський столичний університет імені Бориса
Грінченка, Київ, Україна,
e-mail: s.brylov@kubg.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-0158-2359

Serhii V. BRYLOV,
Senior Lecturer at the Department of Design,
Faculty of Fine Arts and Design,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv,
Ukraine,
e-mail: s.brylov@kubg.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-0158-2359

**СИСТЕМНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ КОМПОЗИЦІЇ
ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ
СКУЛЬПТОРІВ І ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ**

**SYSTEMATIC TEACHING OF COMPOSITION
AS A FACTOR IN THE FORMATION OF
PROFESSIONAL COMPETENCE
OF SCULPTORS AND GRAPHIC DESIGNERS**

Анотація. У статті досліджується вплив системності викладання композиції на формування професійної компетентності скульпторів і графічних дизайнерів в умовах сучасних освітніх трансформацій та цифрової візуальної культури. Обґрунтовано, що композиція як

базова структуроутворювальна дисципліна забезпечує формування просторового мислення, логіки візуальної організації та здатності до професійної художньої комунікації. Метою дослідження є виявлення взаємозв'язку між рівнем системності викладання композиції та якістю сформованості професійних компетентностей у сфері образотворчого мистецтва і дизайну. Методологія ґрунтується на поєднанні аналізу наукових джерел, педагогічного спостереження та візуального аналізу студентських і професійних робіт у провідних мистецьких закладах вищої освіти України. Встановлено, що скорочення або фрагментація композиційної підготовки призводить до типових порушень композиційної рівноваги, ритму, масштабних співвідношень та ієрархії візуальних елементів, що знижує комунікативну ефективність художніх і дизайнерських об'єктів. Наукова новизна полягає у формуванні узагальненої моделі залежності професійної компетентності від рівня системності композиційної підготовки. Висновки підтверджують необхідність відновлення цілісного викладання композиційних дисциплін як фундаменту професійної мистецької освіти.

Ключові слова: композиція, системність викладання, професійна компетентність, скульптура, графічний дизайн, візуальна культура, мистецька освіта.

Abstract. The article examines the influence of systematic teaching of composition on the formation of professional competence of sculptors and graphic designers under contemporary educational transformations and digital visual culture. It is substantiated that composition, as a fundamental structural discipline, ensures the development of spatial thinking, visual hierarchy, and the ability to create coherent artistic communication. The purpose of the study is to identify

the relationship between the level of systematic composition training and the quality of professional competence formation in fine arts and design education. The methodology combines analysis of scientific sources, pedagogical observation, and visual analysis of student and professional works in leading Ukrainian higher art institutions. The results demonstrate that the reduction or fragmentation of composition courses leads to typical violations of compositional balance, rhythm, scale relations, and visual hierarchy, which significantly decreases the communicative effectiveness of artistic and design objects. The scientific novelty lies in developing a generalized model of dependence between professional competence and the level of systematic composition teaching. The conclusions confirm the necessity of restoring holistic composition education as the foundation of professional art training.

Keywords: composition, systematic teaching, professional competence, sculpture, graphic design, visual culture, art education.

Вступ. У сучасних умовах трансформації візуального середовища, зумовленої цифровізацією, розвитком нових технологій та зростанням обсягів візуальної інформації, професійне формування скульпторів і графічних дизайнерів стикається з комплексом нових викликів. Основи композиції, які традиційно становили фундамент художньої майстерності та візуального мислення, у сучасній освітній практиці часто редукуються до фрагментарного засвоєння або формального опанування. Це зумовлює поширення типових помилок у професійних і навчальних роботах, зокрема порушень композиційної рівноваги, просторової ієрархії, дисгармонії кольорових і формальних рішень, що негативно впливає на художню якість і комунікативну ефективність візуальних об'єктів у публічному просторі.

Водночас актуалізується потреба в науково обґрунтованих підходах до викладання композиції, які враховують сучасні освітні трансформації, міждисциплінарну інтеграцію та практичний досвід провідних мистецьких і дизайнерських закладів України. Системне засвоєння композиційних принципів є визначальним чинником формування висококваліфікованих фахівців, здатних створювати естетично цілісні, концептуально вивірені та соціально релевантні твори, що відповідають вимогам сучасної візуальної культури. У зв'язку з цим актуалізується потреба у науково обґрунтованому осмисленні ролі системності викладання композиції у професійній підготовці скульпторів і графічних дизайнерів.

Постановка проблеми. В сучасних умовах трансформації візуального середовища, зумовленої цифровізацією, розвитком медіатехнологій та стрімким зростанням обсягів візуальної інформації, професійна підготовка скульпторів і графічних дизайнерів зазнає суттєвих викликів. Композиція як базова структуроутворювальна дисципліна художньої освіти поступово втрачає статус системоутворювального фундаменту, часто зводяться до фрагментарного або формального засвоєння. Така тенденція призводить до поширення типових помилок у професійних та навчальних роботах: порушення композиційної рівноваги, просторової ієрархії, ритмічної організації, масштабних співвідношень і логіки кольорових взаємодій, що негативно впливає на художню якість і комунікативну ефективність візуальних об'єктів у публічному просторі.

Водночас сучасна мистецька освіта гостро потребує науково обґрунтованих моделей викладання композиції, які враховували б міждисциплінарний характер сучасного

візуального мислення, цифрові інструменти проектування та реальний досвід провідних мистецьких закладів вищої освіти України. Відсутність цілісної, системної композиційної підготовки зумовлює дефіцит професійних компетентностей, що унеможлиблює формування візуально грамотного, концептуально мислячого та соціально відповідального фахівця.

Наукова проблема полягає у необхідності теоретичного обґрунтування та практичного оновлення методик системного викладання композиції як ключового чинника формування професійної компетентності скульпторів і графічних дизайнерів в умовах сучасних трансформацій сфери візуального мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика композиції як фундаментальної основи професійного становлення митця та дизайнера широко представлена у вітчизняному й зарубіжному науковому дискурсі та розглядається у межах мистецтвознавства, теорії візуального сприйняття, педагогіки мистецької освіти й дизайну. У дослідженнях простежується спільна позиція щодо визначальної ролі композиційних принципів у формуванні просторового мислення, візуальної логіки, цілісності образу та комунікативної ефективності художнього твору чи дизайнерського продукту.

Теоретичний вимір композиції як системи організації візуальної форми ґрунтується на класичних підходах, зокрема у працях R. Arnheim, де композиція розглядається як психологічний механізм візуального сприйняття та структурної цілісності образу [8, с. 34–41]. Суттєвим для дослідження є підхід F. James, який акцентує на композиції як універсальній мові організації форми в мистецтві та дизайні, що визначає взаємодію елементів, ритм, баланс і семантичну ієрархію [11, с. 15–22].

У вітчизняних дослідженнях увага зосереджена на методико-педагогічних аспектах викладання композиції. Так, О. В. Іваненко розкриває теоретико-практичні основи композиції у контексті образотворчого мистецтва [1, с. 42–58]. Н. І. Петрова аналізує сучасні методологічні підходи до викладання композиції в графічному дизайні [6, с. 76–80]. М. С. Коваленко розглядає освітні стратегії поєднання класичних принципів композиції з цифровими технологіями [2, с. 99–103]. Т. М. Кравченко акцентує на оновленні освітніх програм з композиції в умовах цифрової трансформації [4, с. 116–120]. В. П. Семенов висвітлює трансформації композиційних підходів у цифрову епоху [7, с. 107–112]. І. О. Мельник пов'язує типові помилки у візуальних мистецтвах із недостатнім рівнем засвоєння композиційних принципів [5, с. 86–90].

У межах сучасної теорії дизайну та візуальної комунікації важливими є праці J. Frascara, який розглядає дизайн як комунікативну систему та підкреслює роль структурування інформації й візуальної ієрархії [10, с. 23–29]. Е. Lupton аналізує сучасні основи графічного дизайну, акцентуючи на композиції як інструменті створення функціональних візуальних повідомлень [12, с. 44–52]. Важливим у контексті дослідження є також праця S. Brylov, I. Glukhenkij та M. Kochubei, у якій розглядається роль рисунка, живопису та скульптури у формуванні професійної підготовки дизайнера. Автори обґрунтовують значення фундаментальної художньої підготовки як основи формування просторового мислення, візуальної культури та професійної ідентичності майбутнього фахівця [9, с. 105–110].

Попри значну кількість праць, що висвітлюють теоретичні й методичні аспекти композиції, у науковій літературі недостатньо представлені дослідження, які

б комплексно розкривали залежність між системністю викладання композиції та рівнем сформованості професійної компетентності скульпторів і графічних дизайнерів. Саме ця обставина зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та емпіричне осмислення впливу системності викладання композиції на формування професійної компетентності майбутніх скульпторів і графічних дизайнерів у контексті сучасних трансформацій візуального мистецтва та мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу. Композиція є основою художньої виразності у професійній підготовці скульпторів і графічних дизайнерів. В умовах розвитку цифрових технологій та зміни парадигми мистецької освіти актуалізується потреба переосмислення методів викладання композиції. Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел засвідчує, що композиція функціонує не лише як навчальна дисципліна, а й як засіб формування художнього мислення та візуальної культури [7; 2, с. 77; 4, с. 108]. Вона безпосередньо впливає на естетичну якість твору та здатність митця працювати з візуальною інформацією.

Одним із визначальних чинників професійного становлення скульптора і графічного дизайнера є глибоке засвоєння законів композиції. Як структурний і змістовий каркас художнього твору, композиція забезпечує не лише візуальну цілісність образу, а й ефективність його сприйняття глядачем. У сучасному візуальному середовищі, де художній образ взаємодіє з урбаністичним контекстом, особливої ваги набуває здатність автора до цілісного просторового мислення та пластичного моделювання форми.

Іл. 1. Колаж. Пам'ятники: 1 – Василь Бородай. Батьківщина-мати. Нержавіюча сталь, 102 м, 1981 [1]; 2 – Юліан Сукач. Пам'ятний знак «Захисникам України», присвячений воїнам АТО/ООС у м. Бровари. Бронза, граніт, 2021 [2]; 3 – Василь Корчовий. Г. Сковорода. Пісковик, 360 см, 2009 [3].

Пам'ятники

1. Батьківщина-мати

2. Пам'ятний знак
«Захисникам України»

3. Г. Сковорода

Емпіричне дослідження освітнього процесу в провідних мистецьких закладах вищої освіти України виявило низку типових проблем, зокрема відсутність логічної побудови простору, порушення ритмічної організації, масштабних співвідношень, недбале використання контрасту та ігнорування принципу рівноваги. Зазначені помилки зумовлені формальним підходом до засвоєння композиційних принципів [5, с. 86].

Показовим є приклад оновлення композиційного

елементу в київському монументі «Батьківщина-мати» (автор початкового проєкту – Василь Захарович Бородай). У 2023 році радянський герб на щиті було замінено на Державний Герб України – Тризуб (автор реалізації – Олексій Пергаменщик). Попри важливе символічне навантаження, композиційне розміщення Тризуба порушує принцип золотого перетину, що спричиняє візуальний дисбаланс та перевантаження нижньої частини щита, знижуючи загальну монументальність образу та художню виразність твору.

Ще одним прикладом проблемного пластично-композиційного вирішення є пам'ятний знак «Захисникам України» (м. Бровари, 2021 р., скульптор Юліан Сукач, бронза, висота – 2,5 м). Композиція включає центральну фігуру військовослужбовця, який обіймає двох дітей, та низку символічних елементів – голуба миру, розгорнуті крила, автомат, державні гасла. Надмірна кількість символів перевантажує композиційну структуру, ускладнює зчитування художнього меседжу та знижує емоційний вплив. Просторове розміщення фігур не формує єдиної цілісної композиції, а відсутність анатомічної достовірності та виразної взаємодії між персонажами підсилює враження статичності й умовності образу.

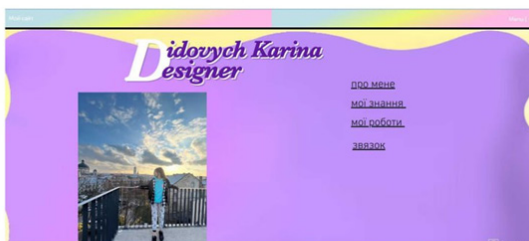
Натомість пам'ятник Григорію Сковороді, виконаний Василем Івановичем Корчовим, є прикладом професійно реалізованих композиційних засад. Погруддя на колоноподібному постаменті формує чітку вертикальну вісь, а розміщення атрибутів – Біблії, книги Платона, Алфавіту та ліри – узгоджене за принципами золотого перетину, що забезпечує гармонію та рівновагу композиції. У роботі чітко простежується вплив академічної школи: анатомічна достовірність, пластична виразність, вивірений силует і гармонійне співвідношення мас і ритмів. Пісковик

як матеріал підкреслює природну фактуру форми та сприяє створенню м'яких світлотіньових переходів. Лл. 2. Колаж студентських робіт: 1 – зовнішня реклама (білборд), 3 курс; 2 – вебдизайн, сайт, 3 курс; 3 – фірмовий стиль (бланк, візитка), 4 курс. [Світлина автора].

Роботи студентів

1.Зовнішня реклама(білборд) 3 курс

2.Вебдизайн,сайт, 3 курс

3.Фірмовий стиль, бланк ,візитка, 4 курс

Візуальний аналіз студентських проєктів у галузі графічного дизайну засвідчив типові проблеми: відсутність чіткої просторової ієрархії, порушення принципів ритму, масштабу, контрасту, золотого перетину та балансу. Це

призводить до перевантаження інформацією, хаотичного поєднання кольорів і зниження ефективності візуальної комунікації. Особливо актуальним є застосування «принципу трьох секунд» у зовнішній рекламі та вебдизайні, відповідно до якого саме за цей короткий час формується перше враження про об'єкт. Якщо композиція не має чіткої структури, вона не виконує своєї комунікативної функції.

Яскравими прикладами таких проблем є білборд факультету дизайну та студентський вебсайт, у яких порушено принципи ієрархії та ритму, а також макети бланків і візиток, що не відповідають функціональним і естетичним вимогам. Це свідчить про недостатній рівень засвоєння академічних основ композиції та необхідність удосконалення освітніх програм. Додатковою проблемою є відсутність системного викладання дисципліни «Основи композиції» у ряді мистецьких закладів після освітніх реформ, що призводить до фрагментації знань і зниження рівня професійної підготовки.

Академічна школа в образотворчому мистецтві є не лише сукупністю класичних дисциплін, а фундаментом формування професійного художнього мислення. Фундаментальні знання композиції становлять основу, без якої неможливе ефективне опанування сучасних цифрових інструментів у графічному дизайні, скульптурі та 3D-моделюванні [11, с. 106]. Це особливо актуально в умовах сучасних суспільних викликів, зокрема війни, коли мистецька освіта виконує важливу роль у збереженні культурної ідентичності та формуванні фахівців, здатних відповідати на запити часу [12, с. 161]. Поєднання академічної бази з інноваційними методами викладання дозволяє формувати універсального фахівця, який адаптується до сучасних вимог без втрати художньої глибини.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що основи композиції залишаються ключовим чинником у підготовці скульпторів і графічних дизайнерів незалежно від трансформацій у мистецькій освіті. Композиція є базою організації форми, простору та візуальної комунікації [7, с. 94]. Аналіз освітніх програм і студентських проєктів виявив типові проблеми: порушення ієрархії, рівноваги, масштабу, контрасту та просторової логіки, зумовлені слабким засвоєнням композиційних принципів і браком системного викладання після освітніх реформ [12, с. 161].

Аналіз студентських робіт у галузі графічного дизайну засвідчив часті помилки – відсутність чіткої структури, порушення ритму та контрасту, візуальний хаос і втрату композиційних акцентів. Це істотно знижує ефективність візуальної комунікації, особливо в зовнішній рекламі та вебдизайні. Приклади білбордів, бланків і візиток свідчать про системні проблеми фахової підготовки, пов'язані з формальним та неякісним оновленням освітніх програм.

На противагу, пам'ятник Григорію Сковороді демонструє потенціал академічної школи: гармонія форм, вивірена композиція, точна силуетна побудова, пластична виразність і робота з фактурою створюють глибокий і цілісний художній образ [11, с. 107]. Натомість приклади заміни герба на монументі «Батьківщина-мати» та пам'ятного знака «Захисникам України» засвідчують втрату композиційної цілісності внаслідок нехтування базовими принципами побудови художньої форми.

Мистецька освіта має ґрунтуватися на класичних композиційних засадах, адаптованих до цифрових умов. Академічна школа повинна формувати професійне художнє мислення, пластичну культуру та здатність поєднувати традицію з інноваціями. Необхідним є відновлення системного викладання ключових дисциплін

— композиції, типографіки, кольорознавства – з метою подолання наслідків неефективних освітніх реформ та підвищення якості професійної підготовки фахівців у сфері візуального мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Іваненко О. В. Основи композиції в образотворчому мистецтві: теорія та практика : монографія. Київ : Академвидав, 2018. 256 с.
2. Коваленко М. С. Освітні стратегії інтеграції класичних принципів композиції з цифровими технологіями. Художня освіта в Україні. 2019. № 4. С. 98–105.
3. Корж-Радько Л. А. Безперервність розвитку законів композиції та універсальність композиційних прийомів. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2013. Вип. 19(1). С. 163–167. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshr_2013_19\(1\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshr_2013_19(1)_36) (дата звернення: 15.12.2025).
4. Кравченко Т. М. Оновлення освітніх програм із композиції в умовах цифрової трансформації. Освітні технології в мистецтві. 2023. № 1. С. 115–123.
5. Мельник І. О. Помилки у візуальних мистецтвах, пов'язані з недостатнім засвоєнням композиції. Мистецькі науки. 2022. Вип. 8. С. 85–92.
6. Петрова Н. І. Сучасні методологічні підходи до викладання композиції в графічному дизайні. Вісник мистецтвознавства. 2020. Вип. 12. С. 75–82.
7. Семенов В. П. Трансформації композиційних підходів у цифрову епоху. Журнал сучасного мистецтва. 2021. Т. 5, № 2. С. 105–115.
8. Arnheim R. Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye. Berkeley : University of California Press, 1974. 490 p.
9. Brylov S., Glukhenkij I., Kochubei M. Visual Arts in

the Professional Training of a Designer: The Importance of Drawing, Painting, and Sculpture. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2025. № 2. P. 104–112. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2025-2-13>

10. Frascara J. *Communication Design: Principles, Methods, and Practice*. New York : Allworth Press, 2004. 256 p.

11. James F. *Composition in Art and Design*. London : Routledge, 2017. 320 p.

12. Lupton E. *Graphic Design: The New Basics*. New York : Princeton Architectural Press, 2015. 264 p.

References:

1. Ivanenko, O. V. (2018). *Osnovy kompozytsii v obrazotvorchomu mystetstvi: teoriia ta praktyka* [Fundamentals of composition in fine art: theory and practice]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

2. Kovalenko, M. S. (2019). *Osvitni stratehii intehtratsii klasychnykh pryntsyviv kompozytsii z tsyfrovymy tekhnolohiiamy* [Educational strategies for integrating classical principles of composition with digital technologies]. *Khudozhnia osvita v Ukraini*, (4), 98–105 [in Ukrainian].

3. Korzh-Radko, L. A. (2013). *Bezperervnist rozvytku zakoniv kompozytsii ta universalnist kompozytsiinykh pryiomiv* [Continuity of the development of composition laws and universality of compositional techniques]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*, 19(1), 163–167. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshr_2013_19\(1\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshr_2013_19(1)_36) (accessed: 15.12.2025) [in Ukrainian].

4. Kravchenko, T. M. (2023). *Onovlennia osvitnikh prohram iz kompozytsii v umovakh tsyfrovoi transformatsii* [Updating composition curricula under digital transformation]. *Osvitni tekhnolohii v mystetstvi*, (1), 115–123 [in Ukrainian].

5. Melnyk, I. O. (2022). Pomylyky u vizualnykh mystetstvakh, poviazani z nedostatnim zasvoienniam kompozytsii [Mistakes in visual arts related to insufficient mastering of composition]. *Mystetski nauky*, (8), 85–92 [in Ukrainian].

6. Petrova, N. I. (2020). Suchasni metodolohichni pidkhody do vykladannia kompozytsii v hrafichnomu dyzaini [Modern methodological approaches to teaching composition in graphic design]. *Visnyk mystetvoznavstva*, (12), 75–82 [in Ukrainian].

7. Semenov, V. P. (2021). Transformatsii kompozytsiinykh pidkhodiv utsyfrovu epokhu [Transformations of compositional approaches in the digital age]. *Zhurnal suchasnoho mystetstva*, 5(2), 105–115 [in Ukrainian].

8. Arnheim, R. (1974). *Art and visual perception: A psychology of the creative eye*. Berkeley: University of California Press.

9. Brylov, S., Glukhenkij, I., & Kochubei, M. (2025). Visual arts in the professional training of a designer: The importance of drawing, painting, and sculpture. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (2), 104–112. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2025-2-13>

10. Frascara, J. (2004). *Communication design: Principles, methods, and practice*. New York: Allworth Press.

11. James, F. (2017). *Composition in art and design*. London: Routledge.

12. Lupton, E. (2015). *Graphic design: The new basics*. New York: Princeton Architectural Press.